

BARBARA MAZUR¹, JOANNA KOSTECKA²

¹Katedra Ekonomii i Nauk Społecznych, Wydział Zarządzania, Politechnika Białostocka,
bmazur@cksr.ac.bialystok.pl

²Zakład Biologicznych Podstaw Rolnictwa i Edukacji Środowiskowej, Uniwersytet Rzeszowski
jkosteck@univ.rzeszow.pl

EDUKACYJNE IMPLIKACJE RETARDACJI W KONCEPCJI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU I ZRÓWNOWAŻONEJ KONSUMPCJI

Zgodnie z założeniami koncepcji rozwoju zrównoważonego przyszłość świata powinna być postrzegana jako zależna od globalnej współpracy mającej na celu rozwiązywanie problemów natury ekonomiczno- społecznej w harmonii z istniejącymi ekosystemami. Podstawowym warunkiem realizacji tej koncepcji są dobrze wykształcone, chętne do pracy przy zmianie niekorzystnych realiów, społeczności. Celem pracy jest ukazanie potrzeby szczególnego akcentowania i promowania idei zrównoważonego rozwoju i zrównoważonej konsumpcji w trakcie edukacji szkolnej na wszystkich poziomach oraz wskazanie metod prowadzących do osiągnięcia tego celu. Implementacja tych koncepcji umożliwi retardację procesów transformacji środowiska naturalnego w świecie.

Słowa kluczowe: edukacja, zrównoważony rozwój, zrównoważona konsumpcja, retardacja

I. WSTĘP

Celem edukacji w czasie Dekady Edukacji dla rozwoju zrównoważonego (2005-2014) [5,8], jest przygotowanie do przeprowadzenia głębokich zmian niezbędnych do stworzenia społeczeństwa kroczącego drogą zrównoważonego rozwoju [2]. Edukacja jawi się tu jako szansa zdobycia wiedzy, kwalifikacji, pozycji społecznej – pozycji w rodzinie, społeczności lokalnej, narodzie. Podstawą edukacji są cztery filary: uczyć się, aby wiedzieć, uczyć się aby działać, uczyć się, aby żyć wspólnie i uczyć się, aby być. Edukacja dla rozwoju zrównoważonego opiera się również na tych podstawowych filarach. Jest ona warunkiem *sine qua non* przeorientowania dotychczasowych kierunków światowej gospodarki [1,2].

Celem artykułu jest wskazanie na potrzebę wyraźniejszego zaakcentowania treści związanych z koncepcją rozwoju zrównoważonego i zrównoważonej konsumpcji (stanowiącej praktyczną możliwość wprowadzania w życie retardacji przekształcania zasobów przyrody) w programach szkolnych oraz ukazanie sposobów i metod, jakie mogą zostać do tego celu wykorzystane w praktyce szkolnej. Podejście międzynarodowe do

* *Pracę recenzował:* dr hab. prof. UG Mariusz Kistowski, Uniwersytet Gdański

omawianej kwestii prezentuje *Consumer Citizenship Network* (CNN) [6], dostrzegając potrzebę edukacji na rzecz obywatelstwa konsumenckiego. Idea globalnego społeczeństwa konsumenckiego zakłada, że ani mechanizm wolnego rynku ani działania rządów poszczególnych państw nie doprowadzą do zrównoważonego świata bez indywidualnych działań każdego człowieka. Jego budowa wymaga wprowadzenia zmian do systemów edukacyjnych. W rzeczywistości polskiej znaczenie dla upowszechniania treści zrównoważonego rozwoju ma na przykład program *Zielony Certyfikat* [7].

W artykule opisano wybrane przypadki charakteryzujące międzynarodowe i polskie działania przekształcające rzeczywistość w kierunku ZR i retardacji przekształcania zasobów kulturowych i przyrodniczych.

II. GLOBALNY WYMIAR EDUKACJI

Edukacja w zakresie zrównoważonej konsumpcji jest istotnym elementem rozwoju zrównoważonego. Jednakże pomimo coraz większej świadomości oddziaływania na środowisko naturalne, ani kwestia zrównoważonej konsumpcji ani rozwoju zrównoważonego nie są wyraźnie zaakcentowane w systemach edukacyjnych[1]. Rozwój zrównoważony wymaga od obywateli wiedzy w wielu obszarach: gromadzenia, przetwarzania i stosowania w praktyce zdobytych informacji, planowania działań, dokonywania wyborów, analizowania i oceniania konsekwencji tych wyborów i działań, refleksji i namysłu nad ich skutkami w kontekście lokalnym, regionalnym i globalnym. Takiej wiedzy potrzebuje każdy konsument. Dowodzi to konieczności prowadzenia działań edukacyjnych na temat rozwoju zrównoważonego w ogólności, a zrównoważonej konsumpcji w szczególności.

Podjęcie międzynarodowe do omawianej kwestii prezentuje sieć *Consumer Citizenship Network* (CCN) [6], która dostrzega potrzebę edukacji na rzecz obywatelstwa konsumenckiego. Ukształtowane współcześnie pojęcie obywatela - konsumenta zakłada, że *jest to ktoś, kto dokonując wyboru bierze pod uwagę i stosuje etyczne, społeczne, ekonomiczne i ekologiczne kryteria i jest świadom konsekwencji własnych decyzji odnoszących się do wszystkich wymienionych sfer. Konsument obywatel to człowiek, który poprzez podejmowanie odpowiedzialnych działań w skali rodziny, narodu i globu aktywnie uczestniczy w procesie wprowadzania świata na drogę zrównoważonego rozwoju.*

Edukacja obywatela-konsumenta obejmuje postawy, wiedzę i umiejętności niezbędne do funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie. Jest to proces odpowiedzialnego edukowania, którego celem jest zwiększenie umiejętności każdego człowieka do zarządzania własnym życiem, jak też troska o życie całej społeczności zamieszkującej ziemię. Edukacja dla obywatelstwa konsumenckiego ma charakter interdyscyplinarny i międzyprzedmiotowy [18].

Consumer Citizenship Network to interdyscyplinarna sieć tematyczna obejmująca 127 instytucji pochodzących z 37 krajów świata. Poza reprezentantami instytucji edukacyjnych sieć tę tworzą takie organizacje, jak UNESCO, UNEP oraz inne pozarządowe organizacje konsumenckie i obywatelskie. Wszystkie te instytucje za istotne dla świata uznały pytanie o to, jak człowiek jako konsument mógłby przyczynić się do zrównoważonego rozwoju świata i wzmocnienia solidarności między ludźmi. CCN jest siecią stworzoną przez nauczycieli szkół podstawowych, średnich i wyższych, naukowców oraz reprezentantów organizacji pozarządowych, których łączy zainteresowanie sprawami szeroko rozumianej konsumpcji i jej skutków dla obecnych i przyszłych pokoleń. Pytanie, które legło u podstaw utworzenia tej interdyscyplinarnej sieci brzmiało: jak jednostka jako konsument może przyczynić się do

postępu na drodze zrównoważonego rozwoju i wzbudzenia poczucia solidarności z innymi ludźmi zamieszkującymi Ziemię?

Partnerzy – uczestnicy CCN, postawili sobie za zadanie wypracowanie interdyscyplinarnego podejścia do konsumpcji, które umożliwiłoby zachowanie równowagi pomiędzy materialnym i niematerialnym dobrostanem oraz wcieliłoby wartości moralne w praktyczną sferę codziennych działań, poprzez świadome i odpowiedzialne uczestnictwo w rynku. Od początku istnienia CCN podejmowało próby zintegrowania wiedzy rozproszonej w sferach: obywatelskiej, środowiskowej i konsumenckiej edukacji, w celu wypracowania dobrych praktyk jako przykładów do naśladowania oraz oceniania poziomu obywatelskiej edukacji konsumenckiej. Stanowi ona również platformę do dyskusji na tematy związane ze zrównoważoną konsumpcją oraz tworzy podstawę do wspólnych badań nad edukacją świadomego obywatela - konsumenta. Bezpośrednimi beneficjentami projektu są nauczyciele, wykładowcy i studenci szkół wyższych, władze publiczne oraz stowarzyszenia prowadzące szkolenia z dziedziny zagadnień związanych z konsumpcją i konsumentami. Do najważniejszych dotychczasowych dokonań uczestników sieci zaliczyć należy: stworzenie kanałów komunikacji do dialogu i debat na tematy związane z problematyką sieci, badanie treści programów dydaktycznych przedmiotów nauczania w szkołach różnych szczebli, organizowanie corocznych konferencji, wydanie przewodnika metodyczno-merytorycznego zawierającego wskazówki dla nauczycieli i wykładowców oraz stworzenie powszechnie dostępnej strony internetowej: <http://www.hihm.no/concit/>, prezentującej działania podejmowane przez uczestników sieci.

III. CELE EDUKACJI DLA ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONEGO I ICH REALIZACJA W PRAKTYCE SZKOLNEJ

Obywatel-konsument stoi wobec czterech podstawowych zadań związanych z poszerzaniem własnych umiejętności, które Victoria W. Thoresen wymieniła i scharakteryzowała podczas spotkania w Hammar, podsumowującego trzyletni okres działalności sieci [17]. Zaliczyła do nich:

1. Rozwinięcie określonych cnot duchowych (*quality of spirit*), takich jak zaufanie do samego siebie, wdzięczność, empatia, odwaga, uczciwość i zaangażowanie,
2. Udoskonalenie cech umysłu (*qualities of the mind*), takich jak umiejętność patrzenia w przyszłość i właściwego ustalania priorytetów,
3. Poprawę jakości działania (*qualities of action*) związanego z wprowadzaniem w życie planów i spełniania pokładanych nadziei, oraz
4. Poprawę jakości komunikacji (*qualities of communication*) w taki sposób, by można było zarówno upowszechnić zmiany oraz zachęcać do wprowadzania ich w życie, jak i mierzyć stopień ich skuteczności.

Dotychczas stosowane programy szkolne w niewystarczającym stopniu rozwijały wymienione kompetencje, niezbędne do realizacji zadań związanych z retardacją w gospodarowaniu zasobami przyrodniczymi i społecznymi świata. Dlatego też CCN tworzy wiele materiałów dydaktycznych pomocnych w retardacji wyczerpywania światowych zasobów oraz w procesie edukacji na rzecz rozwoju zrównoważonego. W ostatnim czasie opublikowano książkę „*Learning sustainable development. Local Cases from a Global Word* [16], prezentującą przykłady działań edukacyjnych na rzecz rozwoju zrównoważonego stosowanych przez nauczycieli szkół podstawowych i średnich a także szkół wyższych. Jej zadaniem jest popularyzowanie określonych działań nakierowanych na

osiągnięcie celów milenijnych w całym świecie. Poniżej zaprezentowano jeden z przedstawionych w książce przykładów.

IV. EDUKACJA GLOBALNA W MAŁEJ SZKOLE PODSTAWOWEJ W GRAZU

Wybór przykładu nazwanego *Mój mały świat w szkole podstawowej Puntigam w Graz* [15], został podyktowany zmianami zachodzącymi w obrębie całej populacji światowej, związanymi ze wzmocnionymi procesami migracyjnymi w świecie. Migracje charakterystyczne są zwłaszcza dla krajów Europy, dlatego też system edukacyjny, który obejmuje aktualne kwestie związane ze zmianami społecznymi zachodzącymi w jednym z europejskich krajów, może służyć jako przykład do naśladowania dla innych społeczności.

Autorką wspomnianego rozdziału jest *Andrea Sheer. Mieszka ona i pracuje jako nauczycielka w Grazu w Austrii, gdzie uczy dzieci w wieku od 6 do 10 lat. Do szkoły podstawowej uczęszcza 207 dzieci, które reprezentują różne kultury, języki i religie. Jest pośród nich 35 wyznawców religii muzułmańskiej, 15 wyznawców religii prawosławnej, 10 protestantów, 137 katolików oraz 10 dzieci nie będących wyznawcami żadnej z wielkich religii świata. Dla 60 uczniów język niemiecki nie jest językiem macierzystym, 6 mówi po albańsku, 18 na co dzień posługuje się językiem rdzennych mieszkańców Bośni, 2 mówi po persku, 5- po serbsku, 9- mówi w języku serbsko-chorwackim, 1- po słowacku i 1- po turecku. Toteż każdego dnia można zobaczyć, usłyszeć i doświadczyć sytuacji międzyreligijnych i międzykulturowych, które powodują, że w szkole praktykuje się globalną edukację.*

Jedno z ważniejszych zadań takiej edukacji to poszerzenie perspektyw patrzenia na świat oraz podniesienie poziomu wrażliwości na innych ludzi i tolerancji wobec nich. Edukacja globalna, która wyjaśnia rosnącą światową współzależność, ma na celu uwrażliwienie uczniów na odmienne warunki życia w różnych częściach świata. Jej realizacja ma miejsce na takich zajęciach lekcyjnych, gdzie poruszane są następujące kwestie: równy-różny, zbyt dużo – zbyt mało, być bogatym – być biednym, życie codzienne w Grazu, Akrze, San Paulo..., prawa człowieka i prawa dzieci, praca dzieci, utrzymanie pokoju w świecie, zmniejszenie obszarów biedy, Milenijne cele rozwoju, sprawiedliwy handel, oraz Złote zasady w religiach świata.

W szkole, gdzie pracuje Andrea Speer realizowany był projekt, skierowany do uczniów trzecich klas. Udział w projekcie wzięło 9 europejskich krajów – Austria, Dania, Niemcy, Włochy, Holandia, Portugalia, Szwecja, Hiszpania i Wielka Brytania. Celem projektu było uświadomienie związku między produktami, które dzieci konsumują a warunkami ich powstania. W Grazu realizację projektu postanowiono rozpocząć od filozoficznej pogadanki na temat „sprawiedliwy – niesprawiedliwy” z zaakcentowaniem kwestii pracy dzieci dawniej i dziś, następnie wyświetlić 3 krótkie filmy ukazujące codzienne życie w Afryce, Azji i Ameryce Południowej- „świat dzieci- światem dla dzieci” i przedyskutować przedstawione w nich zagadnienia, oraz zaprezentować najbardziej znane w świecie przykłady fotografii „dzieci przy pracy” – Lewisa Hine’a, amerykańskiego fotografa, dla którego aparat fotograficzny był narzędziem reform społecznych. Zorganizowano również wycieczkę do sklepu „Produkty świata” w lokalnym centrum handlowym. Pracownica takiego sklepu wyjaśniła ideę sprawiedliwego handlu, a uczniowie mogli chodzić po sklepie dotykając, wachając, próbując produktów i kupując niektóre z nich.

Realizacja omawianego projektu była przykładem globalnej edukacji. Innym jej przykładem była seria jednostek lekcyjnych na temat praw dzieci adresowana do dzieci w wieku 8-10 lat, składająca się z trzech etapów obejmujących nauczanie, badanie i działanie. Oto scenariusze poszczególnych etapów.

Etap I – Nauczanie

Początek – „budowanie z klocków”

Dzieci otrzymują kartki z 15 szkicami, które można pociąć jak karty. W pierwszej rundzie plenerowej nazywają rzeczy, które widzą np. telefon komórkowy, woda, pożywienie

Dalsze możliwości obejmują następujące polecenia i działania:

- Na pustych kartkach naszkicuj rzeczy, których twoim zdaniem brakuje,
- Których z tych rzeczy potrzebujesz aktualnie do życia? Wybierz 5 kart i uporządkuj je zgodnie ze stopniem ważności,
- Opowiedz innym dzieciom o twoim wyborze,
- Co jest dla ciebie absolutnie niezbędne, by przeżyć? Wybierz tylko 3 karty,
- Które z tych rzeczy czynią twoje życie szczęśliwym, co życzyłbyś sobie mieć na stałe?
- Których rzeczy zupełnie nie potrzebujesz, które rzeczy mogą zostać odłożone na bok?
- Jako cała grupa zdecydujcie, jakie są 3 największe wasze życzenia,
- Podziel karty na dwie grupy; potrzeby i pragnienia,
- Przeprowadź dyskusję na temat potrzeb i pragnień. Co te pojęcia dla Ciebie oznaczają?

Etap II – Badanie za pomocą kwestionariusza zawierającego następujące pytania do dzieci. Na jakich lekcjach słyszałeś o sposobach życia dzieci z różnych części świata? (religia, niemiecki, muzyka, wiedza o społeczeństwie...). Czy kiedykolwiek ktoś powiedział Ci o prawach dziecka? (nauczyciele, rodzice, autorzy książek, twórcy programów telewizyjnych...). Przynies książki, artykuły z gazet itp. na ten temat do szkoły. Porównaj codzienne czynności wykonywane przez ciebie i twoją mamę/tatę, babcię/dziadka kiedy oni sami byli mali: jak przebiegał dzień w szkole twojej mamy/taty?, babci/dziadka? Jak wygląda powszedni dzień dziecka pracującego na plantacjach pomarańczy lub wykonującego jakąkolwiek inną pracę (zależnie od tematu) -wstaje (kiedy?); śniadanie (co?); droga do szkoły /pracy (jak?); poranek (gdzie/ co się dzieje?); praca (gdzie/jak długo?); obiad (co?); praca domowa /praca (gdzie/ ile czas?); kolacja (co?).

Etap III – Działanie

Pomysły na konkretne działania, które stosuje się w szkole:

- Dekorowanie bramy szkoły różnymi prawami dzieci, by mogły je czytać każdego dnia. Nauczycieli zachęca się do wykorzystania tych praw jako punktu wyjścia do dyskusji w klasie, jako temat lektury, temat projektu klasowego, itp.,
- Odwiedzanie lokalnych sklepów sprzedających towary ze znakiem Sprawiedliwego Handlu i udzielenie uczniom informacji na ten temat,
- Piłki szkolne do gry w football są nabywane drogą sprawiedliwego handlu i oznakowane symbolem sprawiedliwego handlu,
- Pieniądze zbierane podczas mszy przeznaczone są na realizację projektów dotyczących praw dzieci.

Zaprezentowane jednostki lekcyjne prowadzone w szkole podstawowej w Grazu mogą zainspirować do wykorzystywania wielu nowych, nieschematycznych metod nauczania, które pozwolą ukształtować konieczną z punktu widzenia rozwoju zrównoważonego sylwetkę obywatela – konsumenta. Koncepcja rozwoju zrównoważonego, której realizacja wymaga postawy odpowiedzialności za własną konsumpcję i jej skutki dla przyszłych pokoleń, ma szansę urzeczywistnienia jedynie pod warunkiem skutecznego uformowania pożądanych cnót w procesie dydaktycznym. Retardacja w gospodarowaniu zasobami przyrodniczymi i społecznymi także wiąże się z nowym modelem edukacji.

Występująca w wielu krajach różnorodność kulturowa w środowisku szkolnym może zostać wykorzystana do ukazania zróżnicowania społeczno-ekonomicznego świata i lepszego zrozumienia przez uczniów potrzeby jego zrównoważonego rozwoju i retardacji przekształcania wszelkich zasobów, w tym zasobów kulturowych. Edukacja sprzyjająca retardacji powinna być oparta na dobrych praktykach stosowanych w świecie. Ale też winna ona nawiązywać do krajowych uwarunkowań i dokonań, co może uczynić ją bardziej skuteczną.

V. EDUKACJA DLA ZR W RZECZYWISTOŚCI POLSKIEJ

Polskie placówki oświatowe i wychowawcze, realizując nowatorskie inicjatywy edukacyjne na rzecz zrównoważonego rozwoju, mają możliwość ubiegania się o *Zielony Certyfikat I i II stopnia* [7]. Jest to znak jakości pracy, przyznawany na 2 lata, z możliwością przedłużenia posługiwania się tym znakiem na kolejne 4 lata. Obie możliwości poprzedza złożenie dokumentacji potwierdzającej, że placówka pełni rolę ośrodka rozwoju zrównoważonego. Zielony Certyfikat przyznaje się po pozytywnym zaopiniowaniu dokumentów i wizycie w placówce. Program jest realizowany od stycznia 2000 r, a w roku 2009 obchodził jubileusz 10-lecia. Pomyśl na zielony znak jakości w edukacji pojawił się na początku 2000 roku w Fundacji Ośrodka Edukacji Ekologicznej w Warszawie. Przy opracowywaniu wymagań, twórcy programu wzorowali się na praktycznych doświadczeniach innych krajów, np. programu Eco-schools i Zielona Flaga. Bardziej jednak zwrócono uwagę na zapewnienie placówkom procedur niezbędnych do stosowania wewnętrznej kontroli i ewaluacji oraz wykorzystaniu tego jako podstawy do ciągłego doskonalenia się.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju została w skali globalnej sformułowana w latach 80. ubiegłego wieku, ale choć i w Polsce uważana jest obecnie za priorytetowy kierunek rozwoju społeczno-gospodarczego [9,12,13,14] i została wpisana w Konstytucję RP [10], można łatwo wykazać, że nie jest ogólnie znana i rozumiana. Kostecka [11] wskazuje, że badani studenci Uniwersytetu Rzeszowskiego znali koncepcję zrównoważonego rozwoju, ale wykazywali się wiedzą o niej tym większą, im dłużej studiowali odpowiednio skonstruowane pro-środowiskowe programy studiów. Studenci I roku, podobnie jak np. dorośli mieszkańcy Rzeszowa, nie znali wspomnianej problematyki. Podobną intensyfikację wiedzy, ale w zakresie pro-środowiskowej świadomości konsumenckiej, w zależności od długości studiowania, pokazują badania Godzień [4], analizującej poziom tej świadomości wśród studentów wszystkich roczników kierunku Ochrona Środowiska KUL.

Wspomniana autorka wyciąga ze swoich badań dwa wyraźne wnioski. W pierwszym stwierdza fakt niskiego poziomu wiedzy w zakresie pro-środowiskowej świadomości konsumenckiej, jaki studenci wynosili ze szkół podstawowych i średnich. Drugi dotyczy programu studiów na KUL-u (podobnie jak w UR), gdzie widoczna jest znaczna różnica poziomu wiedzy (odpowiednio w zakresie świadomości konsumenckiej i ZR) pomiędzy studentami I, II, i kolejnych lat studiów. Na kierunku Ochrona Środowiska KUL, pierwsze dwa lata programu obejmują przedmioty dotyczące ogólnej wiedzy przyrodniczej: biologicznej i ekologicznej. Dopiero na trzecim roku pojawiają się przedmioty bezpośrednio związane z problemami ochrony środowiska i zrównoważonym rozwojem, co znalazło odzworowanie w wynikach badań Godzień.

Nasuwać może się pytanie, czy omawiane kwestie są w jakikolwiek sposób związane z Zielonym Certyfikatem? Odpowiedź może być twierdząca, bowiem autorzy tego programu, skonstruowali wiele lat temu procedurę ubiegania się o Znak Zielony Certyfikat wymuszając na placówkach wychowawczych współdziałanie społeczności placówki ze sobą i społecznością lokalną, co obecnie ma na celu Dekada Edukacji dla Zrównoważonego Rozwoju. To dzięki ich

pomysłu na strukturę systemu wniosku i opracowanie formularza zgłoszenia, członkowie zespołu koordynującego, ubiegającej się o ZC placówki wychowawczej, zmuszeni są do działania, które dla zrównoważonego rozwoju jest bardzo ważne – wspólnego (zespołowego) wykonywania ogromnej pracy w zakresie uzyskiwania świadomości i prowadzenia działań w trzech płaszczyznach: przyrodniczej, społeczno-kulturowej i ekonomicznej. Przejście placówki edukacyjnej przez zdiagnozowanie swoich dotychczasowych osiągnięć oraz zaplanowanie, wykonanie i ewaluacja przedsięwzięcia dla ZR, zachęca do rozszerzenia dotychczasowych działań i współpracy nie tylko w obrębie placówki, ale także lokalnego środowiska. Tym sposobem idea zrównoważonego rozwoju rośnie, rozwija się i wkracza za pośrednictwem nauczycieli, dzieci i młodzieży oraz ich rodziców do społeczeństwa zewnętrznego.

W badaniach nad grupą studentów [11], w prosty sposób wykazano luki w edukacji dorosłych. Potwierdza to jeden z ważnych celów Dekady: „konieczność edukacji nie tylko dzieci i młodzieży, ale także dorosłych (pracujących): kierownictwa i pracowników handlu i przemysłu, aby umożliwić im przyjęcie praktyk i trybu pracy zgodnych z zasadami zrównoważonej produkcji i konsumpcji”. Wspomniane działania powinny być prowadzone przez odpowiednio poinformowane grupy edukatorów i zawierać się w dobrze przemyślanym systemie obejmującym współpracę ze szkołami i organizacjami zarządzanymi. W te działania doskonale wpisuje się Zielony Certyfikat, aktywizując różne grupy społeczne i wiekowe.

Honorata Waszkiewicz, koordynatorka Zielonego certyfikatu, w 10- lecie jego funkcjonowania [3] stwierdza, że w programie wzięło udział 500 placówek oświatowych wszystkich typów z całej Polski – z małych wiosek i wielkich miast: 91 placówek zdobyło Zielony Certyfikat I stopnia, 27 z nich ma Zielony Certyfikat II stopnia, a 10 – tytuł Lidera Zrównoważonego Rozwoju.

Jak wynika z danych zamieszczonych w trzech przewodnikach Zielonego Certyfikatu [19,20,21], większość placówek uzyskujących ten zaszczytny znak, to przedszkola i szkoły podstawowe. Pozostałe ośrodki kształcenia młodzieży (gimnazja, licea ogólnokształcące i zespoły szkół ponadgimnazjalnych), to grupy mniej liczne. Dalsze propagowanie Zielonego Certyfikatu nie tylko na poziomie gimnazjum, liceum ogólnokształcącego i zespołów szkół ponadgimnazjalnych może pomóc wypełnić, wykryte przez opisane badania luki. Uzupełnienie tych właśnie poziomów kształcenia, może spowodować sytuację, że przychodzącej na studia młodzieży można będzie oferować już nie tylko podstawy, ale bardziej zaawansowane rozważania, umożliwiając tym samym efektywne i znacznie szybsze przekierowanie świata w stronę zrównoważonego rozwoju.

Znak Zielony Certyfikat oznacza socjalizację wokół ogromnie ważnego celu – upowszechniania i rozwijania założeń koncepcji zrównoważonego rozwoju. Daje to także szansę prezentacji pojęcia retardacja z odniesieniem do tempa przekształcania zasobów, tak by były one jeszcze dostępne dla następnych pokoleń. Biorąc pod uwagę to, że „Ziemię wypożyczyliśmy od naszych wnuków”, być może warto także podjąć starania o jego dodatkowe umocowanie także w rzeczywistości uniwersyteckiej?

Ubiegając się o Zielony Certyfikat, placówki wspólnie z lokalną społecznością realizują ważne dla środowiska przedsięwzięcia: ścieżki zdrowia, szlaki turystyczne i rowerowe, zielone klasy, ogrody botaniczne, muzea i izby regionalne, serwisy internetowe, sklepiki i kawiarenki promujące zdrowe odżywianie. Podejmują się również realizacji poważnych inwestycji termomodernizacyjnych, bądź instalowania odnawialnych źródeł energii.

Szkoły, przedszkola i ośrodki wyróżnione Zielonym Certyfikatem stanowią przykład jakości edukacji. Stając się liderami zmian, aktywizują swoje środowiska i inspirują je do działania w kierunku zrównoważonego rozwoju.

Program "Zielony Certyfikat" ma charakter atestacyjny, ale jednocześnie wspiera uczestniczące w nim placówki poprzez szkolenia i konsultacje. Uczestnictwo w programie inspiruje budowanie przez placówki lokalnej Agendy 21 a utworzone wzorce stają się standardem działania placówek oświatowych. Dzięki prowadzonym działaniom i różnorodnym formom promocji ZC jest znany i uznawany w Polsce i Europie. Liczba placówek ubiegających się o atestację stopniowo wzrasta i powstaje sieć placówek - ośrodków zrównoważonego rozwoju. Program oparty jest o zespół kompetentnych i niezależnych ekspertów oraz o spójne kryteria, zasady i procedury. Kompetencje zespołu gwarantują stały rozwój programu oparty o system zapewniania jakości [3].

VI. PODSUMOWANIE

Świadomość konieczności wprowadzenia nowej edukacji obywateli-konsumentów staje się w świecie coraz bardziej powszechna. Zmiana prowadząca do zrównoważonego rozwoju społecznego, wymaga zmian wzorców konsumpcji na wielu poziomach - od pojedynczych ludzi dostosowujących swój indywidualny styl życia do wzorców właściwych koncepcji zrównoważonego rozwoju, do zmian wzorców zachowania na rynku całych grup społecznych. Jeżeli zakupy traktować jako akty solidarności z innymi ludźmi, ze środowiskiem naturalnym, czyli jeżeli wziąć na siebie moralną współodpowiedzialność za losy świata wypełniając rolę obywatela, to należy zmienić dotychczasowe przyzwyczajenia konsumpcyjne. Najbardziej odpowiednim narzędziem wprowadzania zmian jest edukacja, która również musi ulec zmianom. Potrzebny jest nowy profil w nauczaniu prowadzący do ukształtowania obywatela-konsumenta.

Kształcenie obywatelstwa konsumenckiego powinno stanowić istotną część przyszłych studiów na różnych kierunkach. Edukacja dla przyszłości, która ma wykształcić obywatela-konsumenta, powinna mieć charakter demokratyczny, eksperymentalny, funkcjonalny, humanistyczny i holistyczny. Jej podstawowym zadaniem będzie wyposażenie uczących się w poczucie odpowiedzialności za siebie i innych, za społeczeństwo a nawet za całą planetę. W odniesieniu do humanistycznych idei, edukacja ta ma podnieść samoocenę i umożliwić wszystkim ludziom rozwijanie własnej osobowości. Perspektywa holistyczna będzie umożliwiać integrację, dając uczącym się poczucie przynależności do większej całości i uwewnętrznienie wiedzy o tym, że wszystko na Ziemi jest ze sobą powiązane i wzajemnie współzależne. Dopiero wówczas, kiedy w programach edukacyjnych znajdą się treści prowadzące do uformowania postaw globalnej odpowiedzialności, będzie się mógł zacząć urzeczywistniać proces retardacji w gospodarowaniu zasobami przyrodniczymi i społecznymi, który nie jest możliwy do realizacji w warunkach społeczeństwa konsumpcyjnego.

VII. LITERATURA

1. Consumer Citizenship Education (CCE) guidelines: [dokument elektroniczny: <http://www.hihm.no/Prosjektsider/CCN/Publications>, data wejścia 4.01. 2010]
2. Consumer Citizenship Education Guidelines: Vol. 1. Higher Education, Victoria Thoresen (ed.) 2005. [dokument elektroniczny: <http://www.hihm.no/Prosjektsider/CCN/About-CCN/CCE>, data wejścia 4. 01. 2010]

3. Dybysławska J., Pytlak E., Radwański P., Tyralska-Wojtycza E., Waszkiewicz H.: Zielony Certyfikat. Placówka oświatowa jako ośrodek zrównoważonego rozwoju. Przewodnik. Część 3. Fundacja Ośrodka Edukacji Ekologicznej. Warszawa. 2009.
4. Godzień J.: Ekologiczne zakupy – badania na temat bycia świadomym konsumentem wśród studentów sekcji Ochrona Środowiska KUL JP II. w: I Studencka Konferencja Naukowa „Przyrodniczo- społeczno- ekonomiczne aspekty ZR”, Uniwersytet Rzeszowski. s. 29-34. 2006.
5. <http://www.desd.org/>
6. <http://www.hihm.no/concit/>
7. <http://www.zielonycertyfikat.org/>
8. Kartikeya V. S.: Half the Decade Over or Half to Go? Journal of Education for Sustainable Development. 3. s. 123-125. 2009.
9. Kistowski M.: Retardacja w gospodarce przestrzennej - dylematy i kierunki wdrażania. Biuletyn KPZK PAN. z. 242. s. 90-108. 2010.
10. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Wyd. Kancelaria Sejmu RP. Warszawa. 1997.
11. Kostecka J.: Badanie znajomości pojęcia zrównoważonego i trwałego rozwoju. Zesz. Nauk. Poł-Wsch. Oddziału PTIE i PTG w Rzeszowie. 9. s. 55-60. 2007.
12. Kozłowski S.: Przyszłość ekorozwoju. Wyd. KUL. s. 45-47. 2005.
13. Poskrobko B.: Ku ekonomii zrównoważonego rozwoju (w) Obszary badań nad trwałym i zrównoważonym rozwojem. B. Poskrobko (red.). Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko. Białystok. s. 9-17. 2007.
14. Poskrobko B.: Nowe podejście do bogactwa przyrodniczego jako podstawa retardacji wykorzystania zasobów. Biuletyn KPZK PAN. z. 242. s. 50-64. 2010.
15. Scheer A.: The World is my Homeland – Humanity is my Family. Global Education in a Small Primary School in Graz. (w) Learning sustainable development. Local Cases from a global World. Kirchliche Padagogische Hochschule der Diocese Graz-Seckau. s. 47-50. 2009.
16. Schrettle I., Breiting S., Klein J. (red.): Learning sustainable development. Local Cases from a Global Word. Kirkliche Padagogische hochschule der Diocese Graz-Seckau. s.47-52. 2009.
17. Thoresen V. W.: Releasing untapped resources. (w) Consumer Citizenship: Promoting New responses. vol. 2. red. D. Doyle. Forfatterne. s. 11-24. 2006.
18. Thoresen V.W.: Initiatives for Education for Sustainable Development. (w) Learning sustainable development. Local Cases from a global World. Kirchliche Padagogische Hochschule der Diocese Graz-Seckau. s. 28-30. 2009.
19. Waszkiewicz H.: 10 lat programu Zielony Certyfikat. w: Dybysławska J., Pytlak E., Radwański P., Tyralska-Wojtycza E., Waszkiewicz H. Zielony Certyfikat. Placówka oświatowa jako ośrodek zrównoważonego rozwoju. Przewodnik. Część 3. Fundacja Ośrodka Edukacji Ekologicznej. Warszawa. s. 6-7. 2009.
20. Waszkiewicz. H. (red.): Zielony Certyfikat. Placówka oświatowa jako ośrodek zrównoważonego rozwoju. Przewodnik. Część 2. Młodzieżowy Dom Kultury im. Wł. Broniewskiego. Warszawa. 2007.
21. Waszkiewicz. H., Tyralska-Wojtycza E. (red.): Zielony Certyfikat. Placówka oświatowa jako ośrodek zrównoważonego rozwoju. Przewodnik. Fundacja Ośrodka Edukacji Ekologicznej. Warszawa. 2004.

EDUCATIONAL IMPLICATIONS OF RETARDATION IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT CONCEPTION AND SUSTAINABLE CONSUMPTION

Summary

According to the presumptions of the Sustainable Development the future of the World should be perceived as a creation of international cooperation for solving problems of economic-social nature in the balance with ecosystems sustainability. The base for realization of this conception are well educated, willing to participate in changing reality societies. The purpose of this paper is proving the need to stress the contents of the Sustainable Development and the Sustainable Consumption (enabling the realization of the retardation of transformation of the natural sources) in school programs and showing the methods and ways which can be used in school practice for that reason.

Key words: Education, sustainable development, sustainable consumption, retardation